Hety numar „Chr. Dumki“ z dadatkam „ZORKA“

№ 1 (149) Vilnia, 10 studnia 1938 h. Hod XI.

Chryścijanskaja DUMKA

BIEŁARUSKI ČASAPIS — VYCHODZIĆ TRY RAZY Ŭ MIESIAC

Pačynajučy Novy Hod...

Pačynajučy Novy Hod, musim krychu pahavaryć z našymi čytačami ab našych supolnych metach i abaviazkach.

Mety našyja jasnyja i ŭsim dobra viedamyja: apirajučysia na ahulna-ludzkaj chryścijanskaj navucy i na idei biełaruskaj nacyjanalnaści, vieści Biełaruski Narod da kultury, da dabrabytu i da brackaha sužyćcia z susiednimi narodami.

Dziela-ž hetaj mety ŭ hetym hodzie chacieli-b my „Chr. Dumku“ vydavać štotydnia. Ci vytryvali-b? Heta nie ad nas zaleža, a ad našych čytačoŭ, ad našych padpiščykaŭ, jakija pavinny:

1, prysyłać nam akuratna padpisku. Jana małaja — ŭsiaho tolki 3 zał. u hod razam z miesiačnym dadatkam dla dziaciej „Zorka“. Aby zrazumieńnie spravy i aby krycha dobraj voli, a henyja 3 zał. znajducca.

2, staracca novych padpiščykaŭ. I heta niaciažka. Kožny znaje ludziej, jakija majuć užo biełaruskaje nacyjanalnaje i ahułam hramadzkaje pačućcio i jakich lohka namović, kab stalisia padpiščykami našaha ahulna-biełaruskaha časapisu.

3, pašyrać „Chr. Dumku“. Heta znača — zaŭsiody mieć zapasnyja numary i davać ich tym, jakija ab hetaj hazecie dahetul ničoha nia viedajuć, tłumačyć im, što heta takoje i zaachvočvać vypisać jaje.

4, prysyłać nam svaje ŭvahi. Heta reč nadta važnaja. Hazeta, kali jana nie adbivaje patrebaŭ narodu, čaho-ž jana varta? A viedać-ža dobra hetyja patreby možna tolki ad samoha-ž narodu. Dziela hetaha prosim pisać da nas ab „Chr. D.“ zusim ščyra i adkryta, pisać usio, što chto ŭ jej bača drennaje i što dobraje i čaho chto ad „Dumki“ žadaŭby.

5, treba tak-ža pisać u „Dumku“. I heta nie ciažkaja sprava. Pisać tak, jak chto ŭmieje — ad taho redakcyja, kab drenna napisanaje papraŭlała. Ab čym pisać? Ab usim tym, što maje hramadzkaje i nacyjanalnaje značeńnie: ab maralnych, kulturnych i aśvietnych patrebach, ab sialanskim žyćci-byćci, ab radaści i hory narodnaha žyćcia.

Spoŭnić narod hetyja svaje abaviazki što da „Dumki“ — ŭsio budzie dobra: redakcyja spoŭnić svaje i „Chryścijanskaja Dumka“ akuratna štotydzień budzie vychodzić, vierna słužačy dabru biełaruskaha narodu i dabru ŭsiaho našaha Kraju. Pakulšto adnak časapis naš budzie vychodzić try **razy ŭ miesiac.**

Z hazet.

Hetak daŭniej havaryła čornaja sotnia.

Maskoŭskaja savieckaja hazeta „Pravda“ niadaŭna voś hetak napisała:

„Cudoŭna bahataja rasiejskaja mova, heta skarb kultury, heta skarb usich pracaŭnikoŭ, usich narodaŭ SSSR. Ale buržuaznyja nacyjanalisty ŭ mnohich respublikach usiakimi sposabami namahajucca addzialić narody SSSR adzin ad druhoha i adarvać ich ad bahataj kultury vialikaha rasiejskaha narodu“.

Pajaśnieńnie tut lišniaje. Pad płaščom socyjalizmu, u formie balšavizmu, prajaŭlajecca čyściusieńki rasiejski nacyjanalizm. Słovam, toj samy daŭniejšy Maskal, taksama ad imia rasiejskaha narodu vystupaje i ciapier, tolki ŭ novym kažusie — jak balšavik.

G.P.U. ab „Biel. Sial.-Rab. Hramadzie“ i ab hramadaŭcach.

Z hazety „Nasz Przegląd“ daviedvajemsia, što kiraŭnik Leninhradzkaha vokruhu G.P.U. Žakovskij napisaŭ brašuru ab „Biełaruskaj Sialanska-Rabotnickaj Hramadzie“ i ab hramadaŭcach, u jakoj miž inšym piša hetak:

„Špijony byli pastaŭlenyja na pavadyroŭ. Jany vystupali ŭ Sojmie z pramovami radykalnalevaha źmiestu byccam praciŭ polskaj buržuazii, kab stvaryć apiniju, što ŭ Sojmie isnuje levaje kryło, a ŭ sapraŭdnaści ŭsio heta była tolki inscenizacyja, rabota ruk špijanažu...

Achviary špijanažu byli pierakinuty na Ukrainu i na Biełaruś, prałazili ŭ partyjnyja i sa-

vieckija arhanizacyi i tam stvaryli *biełaruski nacyjanalistyčny centr* (padčyrk. red.), katory achapiŭ pavažnyja haliny haspadarčaha žyćcia Biełarusi. Pravodzili špijonskuju i dyversyjnuju rabotu".

Hetak načalnik Leninhradzkaha G.P.U. piša ab „Hramadzie" i hramadaŭcach. Paśla hetkaha fantastyčnaha „atestatu" vydanaha načalnikam G.P.U. lohka dadumacca, čamu taki los spatkaŭ b. hramadaŭcaŭ, što pajechali ŭ SSSR.

*

Viedamy žydoŭski publicyst hram. Regnis u „Naszym Przeglądzie" ab hramadaŭcach piša tak:

„Niadaŭna hazety padavali, što Miatła sasłany na Sałoŭki (Miatła na Sałoŭkach pamior—red.). Ab rasstralańni Raka-Michajłoŭskaha pisali hazety daŭno. Usie jany b. pasły polskaha Sojmu pracavali pad kiraŭnictvam Br. Taraškieviča (Br. Taraškievič sasłany ŭ Sibir, u Irkucku - red.), Rak-Michajłoŭski latucieŭ taksama ab navukovaj karjery, jak aŭtar padručnikaŭ. Miensk uvažali za centr viedy, za miesca navukovaj pracy. Stałasia inakš, zhinuli, abkidany hrazioj pa śmierci".

Sapraŭdy trehedyja, jakaja adnačasna jość i navukaj dla biełaruskaha palityčnaha žyćcia.

Liha Narodaŭ i Nacyjanalnyja Mienšaści

Tyja dziaržavy, jakija majuć nacyjanalnyja mienšaści, uziali prad mižnarodnym pravam na siabie abaviazak zabiaśpiečyć im ich nacyjanalna-kulturnyja pravy. Najvyšejšaj dahladčycaj hetaha źjaŭlajecca Liha Narodaŭ. Tymčasam daloka nia ŭsich nacyjanalnych mienšaściaŭ pałažeńnie ŭ roznych dziaržavach jość zdavalajučaje, a Liha i „palcam u bocie" nia kiŭnie ŭ ich abaronie.

Voś-ža praz uvahu na heta varta prypomnić toje, što jšče nia zvodziacca na śviecie dobryja ludzi, jakija pomniać ab patrebach nacyjanalnych mienšaściaŭ i čas-ad-času ich spravy parušajuć.

Tak napr. prafesar vuhorskaha ŭniversytetu ŭ Kołošvari Artur de Belogh niadaŭna vydaŭ u Paryžy knižku ŭ spravie abarony pravoŭ nacyjanalnych mienšaściaŭ (*„L'Action de la Societé des Nations en matiere de protection des minorites"*).

Hetaja pavažnaja, navukovaja praca (186 bačyn vialikaj vaśmiorki) źjaŭlajecca sapraŭdnym padručnikam u spravie nacyjanalnych mienšaściaŭ.

U pieršaj častcy aŭtar daśledžvaje mižnarodnaje prava, što adnosicca da mienšaściaŭ, u druhoj apisvaje farmalnuju proceduru ŭ roznych instancyjach Lihi Narodaŭ i ŭ treciaj krytykuje mižnarodnuju abaronu mienšaściaŭ. Miž inšym aŭtar u hetaj treciaj častcy svajej pracy padčorkvaje palityčny padchod Lihi da pravoŭ nacyjanalnych mienšaściaŭ, kali jana pavinna być susim biezstaronnaj; śćviardžaje tak-ža, što siańnia mienšaści prad Lihaj źjaŭlajucca tolki abjektam, a nie subjektam, heta znača, što ab ich u Lizie tolki niechta moža havaryć, a nie jany sami.

de Belogh urešcie vykazvaje jašče cely rad inšych pachibaŭ abarony Lihaj nacyja-

---

AD. STANKIEVIČ

Biełaruski Chryścijanski Ruch

Histaryčny narys.

RAZDZIEŁ I.

Vytoki biełaruskaha nacyjanalnaha adradžeńnia i chryścijanstva.

(XIX stahodździe).

§ 1. — Spadčyna minuŭščyny i pavarot da jaje.

Biełaruski narod, staŭšysia narodam užo ŭ XIII—XIV st. i abjadnaŭšysia z Litvoj, davoli chutka išoŭ pa histaryčnaj darozie svajho raźvicia. Supolnaja biełaruska-litoŭskaja (i ukrainskaja) dziaržava raźvićciu hetamu spryjała jak nia treba lepš. Za časaŭ hetaha histaryčnaha abjadnańnia narodaŭ našaha kraju ahułam, a pradusim u XVI st., biełaruski narod mieŭ užo sapraŭdy vysokuju kulturu. Kultura heta śpiarša mieła charaktar chryścijanska-bizantyjski, a paśla złučeńnia Biełarusi z Litvoj (XIV st.), pačała nabirać adznakaŭ chryścijanska-zachodnickich katalickich. Sapraŭdy, u hetym časie ŭžo jaŭna vidać upłyvy na Biełaruś zachodniaj kultury, jak *humanizmu*,[1] a tak-ža i ŭpływy katalictva, bo-ž Vialikaje Kniaźstva Litoŭskaje, a z im i naš narod, jak palityčna, tak i kulturna žyło žyćciom zachodniaj Eŭropy i pieravažna adtul čerpała siłu i ŭzory dla svajej kultury. Asabliva silna hetyja ŭpływy Zachadu zaznačylisia na Biełarusi ŭ XV st., paśla ŭpadku Bizantyjskaj Imperyi i paśla asłableńnia jaje kultury. Rašučym punktam hetaha ŭpadku ličycca hod 1453, hod zavajavańnia Bizancii turkami.

U XVI i pač. XVII st. paśla spałučeńnia Vialik. Kn. Lit. z Polščaj (Lublinskaja Unija 1569), u Biełarusi pačynajecca polščańnie vyšejšych słajoŭ hramadzianstva i ŭ kancy XVII st. za hetym idzie zaniapad biełaruskaj kultury.

U 1696 h., dziakujučy kulturnaj polskaj pieravazie i palityčnamu nacisku, byŭ vydany zakon, biełaruskuju (i ukrainskuju) movu ŭ žyćci hramadzka-palityčnym, zamianiajučy na movu polskuju.

Ale i ŭ hety čas, u čas biełaruskaha kulturnaha zaniapadu, praz uvieś viek XVII i dalej, biełaruskaść trymałasia, pieravažna pry unijackaj Carkvie. Biełaruskaje unijackaje duchavienstva ŭžyvała biełaruskaj movy pa škołach i cerkvach, a tak-ža pi-

1) **humanizm** (ad łacinskaha — humanus: ludzki, čałaviečy)—kirunak myślovy, jaki paŭstaŭ ŭ XIV st., a najbolš raźvivaŭsia ŭ XVI st. u Italii, dziakujučy adradžeńniu mastactva, litaratury i navuki staradaŭnaj rymskaj i hreckaj u prociŭvahu siarědniaviečnym dohmatyzmu i scholastyzmu. Vydatnymi humanistymi byli tak-ža i papiežy (Mikałaj V i Pius II). Humanizm šmat u čym byŭ pryznany za dobry i Katalickim Kaściołam i takim čynam jak-by achryščany. U nas da vialikich humanistaŭ naleža dr. Fr. Skaryna, pierakładčyk Biblii.

nalnych mienšaściaŭ i robić svaje ŭvahi, pry jakich praŭnych mižnarodnych abstavinach prava mienšaściaŭ na ich kulturu, movu i vieru było-b zabiaśpiečana.

Fakt, što hetkija pajaŭlajucca cikavyja i pavažnyja hałasy ŭ spravie abarony nacynalnych mienšaściaŭ, śviedčyć, jak u žyćci narodaŭ i dziaržaŭ niaŭstrymana raźvivajecca nacyjanalnaje ideja.

Pry hetym adnak nia možna nie adciemić, što abarona jazyka, kultury, viery kožnaj nacyjanalnaj mienšaści zaleža **pradusim** ad ułasnaj pracy, ad ułasnaha kulturnaha raźvićcia.

M. K.

Jašče jość krychu Biełaruskich Adryŭnych Kalendaroŭ na 1938 h. (tolki łacinkaj)

Cana 50 hr., z pierasyłkaj 75 hr.

Chto choča atrymać, niachaj śpiašaje!

Biel. Knibarnia „Pahonia“ Vilnia, Zavalnaja 1.

Biełaruskaja chronika.

«Калосься» — litaraturna navukovy žurnał—vyjšaŭ №4(13)i pradajecca ŭva ŭsich biełaruskich knibarniach.

Biełaruski ŭnijacki časapis maje chutka vyjści ŭ Varšavie. Vydavać jaho majuć Jezuity.

Biełaruskija kaladki. Viedamy biełaruski chor R. Šyrmy padčas pravasłaŭnych śviat u sabory Pračystaj budzie piajać biełaruskija kaladki.

Sprava novaj hazety. Hod tamu na miejsca spynienaj „Biel. Krynicy“ Biełarusy mielisia vydavać „Narodnuju Krynicu.“ Ułady admovili, ćvierdziačy, što ŭžo hetkuju hazetu niechta pieršy dumaje vydavać. Zatym, što praz hod nichto henaj hazety nie vydavaŭ, Biełarusy ciapier uznoŭ paviedamili Starastva, što prystupajuć da vydaviectva.

Sud nad red. J. Paźniakom U 1936 h. była skanfiskavana „Biel. Krynica“ za adozvu „Za rodnuju škołu.“ Sud I instancyi redaktara J. Paźniaka za henuju adozvu zasudziŭ na 2 tydni aryštu i štraf. Sud II instancyi hety prysud 30.XII.1937 h. skasavaŭ i J. Paźniaka apraŭdaŭ.

† Ks. Uł. Łaŭrynovič

28.XI.1937 h. u Repli, Vaŭkavyskaha pav., razstaŭsia z hetym śvietam i svajej parachvijaj cichi i skromny pracaŭnik na dušpastyrskaj nivie ks. Uładysłaŭ Łaŭrynovič.

Z pachodžańnia ks. U. Ł. byŭ Litoŭcam Radziŭsia jon 16.IX.1869 h. u Uždelach, Śviancianskaha pav. Vučyŭsia ŭ Ryzie, Pietrahradzie, a paśla ŭ 1888 h. ustupiŭ u Vilenskuju Duchoŭnuju Seminaryju, dzie ŭ 1893 h. atrymaŭ ksiandzoŭskija śviačeńni.

U Repli ks. Uł. Łaŭrynovič byŭ probaščam ad 6.IV.1895 h. biez pieraryvu až da samaj śmierci. Tut jon uzhadavaŭ celyja pakaleńni (da adnaho z ich naležu i ja— J. N.), paznaŭ ludziej i zžyŭsia z imi. I naadvarot, parachvijanie zžylisia z svaim dušpastyram, palubili jaho i nie chacieli z im razłučacca. Navat kali duchoŭnyja ŭłady chacieli jaho pieramiaścić u inšuju parachviju, zaŭsiody replanskija parachvijanie svaimi prośbami dabivalisia taho, što dalej jon astavaŭsia ŭ Repli. Treba skazać, što i ks. Łaŭrynovič taksama palubiŭ svaju parachviju i nie chacieŭ z joju razstavacca. Nie razstavaŭsia, nie vyjaždžaŭ jon z Repli i ŭ časie polska - balšavickaje vajny, choć u heny čas pieražyŭ hrozny mament. Byŭ jon tady aryštavany balšavikami i mieŭ być navat raz-

sała i vydavała drukam biełaruskija knižki. Tak napr. Vilenskaja unijackaja kanhrehacyja 1636 h. na svajej 15 sesii pastanaviła, kab manachi havaryli kazańni pabiełarusku.[1]) Unijackaja Carkva na Biełarusi była svajho rodu Carkvoj narodnaj biełaruskaj.[2]) Polonizacyja adnak išła napierad i rabiła ŭ Biełaruskim narodzie vialikaje kulturnaje spustašeńnie.

Kali ŭrešcie ŭ kancy XVIII st., usia Biełaruś apynułasia pad Rasiejaj, jana była ŭžo silna spolščanaj. Spolščanyja byli vyšejšyja aśviečanyja klasy biełaruskaha narodu, jak pany, tak i katalickaje duchavienstva i ŭžo nia tolki łacinskaha, ale i ŭschodniaha (unijaty) abradu. Palaki ŭ toj čas užo ličyli Biełaruś polskim krajem, a narod biełaruski svajho rodu častkaj polskaha narodu. Rasiejcy im u hetym spačatku nie pieraškadžali, bo i sami ab nas dumali tak, jak Palaki. Rasiejskaja ŭ toj čas ab Biełarusi navuka była ŭ pialonkach. U padzielenaj na častki Polščy pačaŭ budzicca patryjatyzm i pačali śnicca jej sny ab novym uskrašeńni, ab słavie i mahutnaści u daŭniejšych hranicach. Z hetaj pryčyny ŭ Palakoŭ i da Biełarusi paŭstała vialikaje zacikaŭleńnie. Polskaja palityka ŭ supałcy z polskaj navukaj pačali daśledavać i paznavać Biełaruś.

1) М. Гарэцкі — Гісторыя Беларускай Літаратуры. Вільня, бач. 45.

2) „Sprawy Narodowościowe“, № 2—3, 1933, (art.: Problem Unijny i rozwój obrządku wschodnio-słowiańskiego w Polsce) bač. 170.

Hetym polskim daśledam Biełarusi aprača pryčyn praktyčnych, palityčnych, spryjaŭ tak-ža *ramantyzm*[1])jak modny ŭ XIX st. ŭva ŭsiej Eŭropie myślovy kirunak, jaki — miž inšymi svaimi asablivaściami, adznačaŭsia tak-ža zacikaŭleńniem minuŭščynaj i kulturaj roznych narodaŭ.

Zajmalisia dziakujučy hetym pryčynam daśledami Biełarusi pieravažna spolščanyja biełarusy, spolščanaja biełaruskaja drobnaja šlachta.

I heta zrazumieła. Panavała tady nad biełaruskim narodam panščyna, narod byŭ ciomny i paniavoleny. Vyšejšyja klasy, bujnaja šlachta była spolščanaja i narodu adrakłasia. Blizka da narodu była šlachta drobnaja, klasa volnaja i bolš ci mienš aśviečanaja. Voś-ža pradusim hetaja klasa i była pravadnikom daśledaŭ nad biełaruskim narodam i pravadnikom pačatkaŭ jaho adradžeńnia.

Častkova ŭbočna hetamu-ž spryjała i katalickaje duchavienstva, jakoje, nia mohučy biełarusaŭ katalikoŭ vučyć viery papolsku, siam-tam karystałasia movaj biełaruskaj. Tak napr. viedamy ŭ 60-ch hadoch min. stah. rusyfikatar našaha kraju Havor-

1) **Ramantyzm** — kirunak ludzkoj dumki, jaki pajaviŭsia ŭ pač. XIX st., jak pratest procił klasycyzmu (lišni kult hreka-rymskaj kultury). Kłaŭ nacisk na asabovaść čałavieka, na čuććio i vyabražeńnie, zvaročvaŭsia da minuŭščyny narodaŭ, da siaredniaviečča, da chryścijanstva. Ramantyzm abymaŭ usie prajavy ducha ludzkoha, a znača i navuku, pradusim historyju i filozofiju. Ramantyzm raźvivaŭsia pradusim u Francyi, Niamieččynie, Polščy.

stralanym. Vyratavali adnak jaho parachvijanie.

Hrozny hety, ale adnačasna pryhožy mament i siańnia staić mnie prad vačami, choć bačyŭ ja jaho budučy jašče nievialikim chłapcom. — Viestka ab aryšcie ksiadza Łaŭrynoviča razlaciełasia pa ŭsiej parachvii piarunom. Na vodhałas jaje z usich kutkoŭ biehli sialanie ŭ Replu, — chto z čym moh. Adny niaśli kały, druhija siakiery, viły, nažy, a inšyja-ž „abrazanki" i revalvery. Kožny hatovy byŭ siłaj baranić svajho probašča... i nia viedama, što było-b, kali-b balšaviki nia vypuścili jaho na svabodu.— Heta biazumoŭna najlepšy dokaz, jak lubili i canili ks. Łaŭrynoviča jahonyja parachvijanie.

Adnosiny ks. Uł. Łaŭrynoviča da Biełarusaŭ, siarod jakich žyŭ i da biełaruskaha adradženskaha ruchu, jakim cikaviŭsia, byli prychilnyja. U pryvatnaj hutarcy z sialanami, ad jakich nie vymahaŭ, miž inšym vysokich zapłatań za duchoŭnyja pasłuhi, jon najčaściej karystaŭsia movaj biełaruskaj. Praŭda, adkryta jon nie vyjaŭlaŭ svaich sympatyjaŭ da biełaruskaha ruchu, adnak časta i sprytna staraŭsia zacikavić ludziej ich ułasnaj nacyjanalnaj spravaj.

Lubiŭ jon vielmi havaryć z sialanami. I voś jedučy ad chvoraha, ci ŭ inšych vypadkach, jašče prad Vialikaj Vajnoj, pytaŭsia byvała sialan, ci čytali jany svaje biełaruskija hazety, katoryja vychodziać u Vilni, što hazety hetyja vielmi cikavyja i h. d.

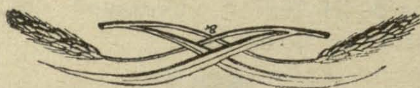
Uznoŭ-ža paru hod tamu zaachvočvaŭ, miž inšym, i mianie da vytryvałaści ŭ pracy na biełaruskaj nivie i vyražaŭ najlepšyja pažadańni. Kali ja paśla dzialiŭsia hetym z svaimi blizkimi, katoryja dalej stajali ad jaho, nie chacieli mnie spačatku vieryć. Pavieryli adnak, jak pačali ŭvažniej słuchać jahonych kazańniaŭ i hutarak, kali pačuli z ambony z jahonych vusnaŭ, što *„nichto nie pavinien vyrakacca svaje rodnaje movy"...*

Bačačy biełaruskaha studenta ks. Łaŭrynovič, da prysutnaje pry tym biełaruskaje sialanskaje moładzi hetak kazaŭ: *„heta vaš čałaviek i vy jaho pavinny słuchać"..*

Tak cicha i niezamietna ks. Uł. Łaŭrynovič, niasučy duchovaje relihijnaje padtrymańnie biełaruskamu narodu, nakiroŭvaŭ jaho na svoj ułasny biełaruski adradženski šlach.

Niachaj-ža lohkaj budzie Jamu ziamielka, a świetłaść viečnaja niachaj Jamu świecić...

J. N.

Praśledavańnie chryścijanstva pad uładaj Savietaŭ.

Pad uładaj Savietaŭ adbyvajecca praśledavańnie chryścijanstva z žorstkaściaj Nerona.

Za 20 hadoŭ svajho panavańnia Saviety adabrali ad chryścijan 120 000 światyniaŭ — kaściołaŭ, cerkvaŭ i kaplicaŭ; 24.000 światyniaŭ zusim źniščyli, a reštu pierarabili na budynki dzieła inšaha ŭžytku. Duchavienstva zabili 40 tysiač asob. Sioleta aryštavali, rastralali i sasłali 2.600 duchoŭnikaŭ.

Nie zvažajučy na hetkaje žorstkaje tam praśledavańnie chryścijanstva, aficyjalnaja savieckaja statystyka ściviardžaje isnavańnie 33.000 relihijnych, pieravažna pravasłaŭnych tavarystvaŭ, jakija zarejestravalisia ŭ biurach savieckaj ułady. Inšyja krynicy ściviardžajuć, što savieckija ŭłady z chryścijanstvam nia mohuć spravicca i ŭ hetaj baraćbie źniemahajucca, a chryścijanstva pieramožna pašyrajecca i pahłyblajecca ŭ narodzie.

Apošnimi časami savieckija ŭłady ŭzmocnili svoj nastup na relihiju — nałažyli bolšyja padatki na cerkvy-kaścioły i inšyja damy malitvy, uzmocnili antyrelihijnuju ahitacyju siarod rabotnikaŭ i sialan, zabaranili chryścijanskamu duchavienstvu ŭjezd u Saviety z Polščy, Litvy, Łatvii, Finlandyi i Niamieččyny.

---

ski pisaŭ: ...„u apošnija hady ksiandzy naciahnuli inšyja struny, — davaj prapaviedavać u kaściołach užo nie papolsku, a prosta pabiełarusku i raspaŭsiudžavać siarod narodu relihijnyja knižki ŭ movie, padobnaj da biełaruskaj".[1])

§ 2. — Pieršyja padśviedamyja pačynalniki biełaruskaha kulturnaha adradžeńnia,

1. *Ks. Mahnušeŭski, Paŭluk Bachrym i a. Babroŭski.* Ks. Mahnušeŭski, łacinski ksiondz, byŭ pieršym, jaki paśla zaniapadu biełaruskaha narodu nia čuraŭsia jaho i svajej pracaj pieršy pryčyniŭsia da jaho adradžeńnia. U im byli astatki taho chryścijanstva, jakoje jašče nia było spolščanym i jakoje jašče dazvalała jamu bačyć praŭdu i ŭ biełaruskim narodzie.

Byŭ jon probaščam u Krošynie. Lubiŭ biełaruski sialanski narod, što stahnaŭ u panščynie, baraniŭ jaho ad kryŭdy, havaryŭ z im pabiełarusku i rupiŭsia ab jaho aświecie. Mieŭ jon školu, u jakoj vučylisia biełaruskija dzietki i z jakoj vyjšaŭ pieršy biełaruski sialanski paet Paŭluk Bachrym.[2]) Pamior ksiondz Mahnušeŭski 24.XII.1828 h.

Da vydatnych — choć tak-ža jašče niaśviedamych pačynalnikaŭ biełaruskaha adradžeńnia treba tak-ža zaličyć unijackaha śviaščeńnika a. M. Babroŭskaha, prafesara ŭ Vilenskim tahočasnym universytecie. Pracavaŭ jon na nivie biełaruskaj navuki ŭ tym-ža časie, kali žyŭ i pracavaŭ Mahnušeŭski i paźniej pad jaho (u 30—40-yja hady XIX st.), a tak-ža, budučy pad kaniec svajho žyćcia probaščam prychodu ŭ Šeraševie, havaryŭ zaŭsiody pabiełarusku kazańni. Pamior 21.IX.1848 h.[1])

Havoračy ab a. M. Babroŭskim, jak ab adnym z najbolš vydatnych adzinak, što pryčynilisia ŭ svaim časie — badaj pieravažna niaśviedama — da spravy biełaruskaha adradžeńnia, nielha prajści maŭčkom całaha radu blizkich jamu tak-ža unijataŭ, jakija taksama niamała pryčynilisia da tej-ža biełaruskaj spravy, na hruncie tej-ža—bolš ci mienš vyrazna — chryścijanskaj ideolohii. Pryhledzimsia da henych asob choć koratka.

2. *Ihnat Daniłovič.* Radziŭsia ŭ siale Hrynievičach, u Bielskim pav. u 1789 h. Syn unijackaha śviaščeńnika. Skončyŭ himnaziju ŭ Biełastoku, a ŭ 1810 h. prava ŭ Vilenskim universytecie.[2]) Vysłany

1) А. Цьвікевіч — „Западно-Руссизм". Менск, 1929, bač. 57.

2) Chronolohična pieršym biełaruskim litaraturnym tvoram u hist. bieł. adradžeńnia jošč „Eneida", što vyjšła ŭ śviet zaraz paśla 1812 h. i vyrasła z pseŭdo-klasycyzmu, a druhim tvoram, užo narodnym — vieršy P. Bachryma.

1) Žadajučych šyrej paznajomicca z Mahnušeŭskim, Paŭlukom Bachrymam i Babroŭskim adsyłaju da svajej asobna im paśviačanaj pracy: „Mahnušeŭski, Paŭluk Bachrym, Babroŭski", Vilnia 1937.

2) ...był unitą — otóż w tym czasie w Wilnie między młodzieżą akademicką kilku było synów kapłańskich, jak Daniłowicz, Michał Bobrowski, Antoni Marcinowski, Żegota Ona-

PRAFESAR O. ŠMIDT ARYŠTAVANY

Praf. Otto Šmidt.

Hazety padajuć, što G.P.U. aryštavała viedamaha daśledčyka Poŭnačy praf. Šmidta. Jon byŭ staršynioj kamisii, jakaja ŭkładała novuju savieckuju encyklopedyju. Dasiul vyjšła 34 tamy taje encyklopedyi. Pa zahadu Stalina ŭsie hetyja knihi skanfiskavanyja. Prafesar Šmidt uvažaje siabie biełarusam.

950-cilećcie chryścijanstva ŭ uschodnich Słavian.

Sioleta — u 1938 hodzie 1 žniŭnia minaje 950 hadoŭ ad słaŭnaha dnia ŭ historyi ŭschodnich Słavian — pryniaćcia Kijeŭskim kniaziem Uładzimieram chryścijanstva i chryščeńnia Słavianaŭ, zasialajučych pabiarežža Dniapra, Dźviny, Volhi i ich prytoki.

Adtul i da nas pryjšło chryścijanstva, adčyniajučy novuju epochu našaj historyi, niasučy i našamu biełaruskamu narodu cyvilizacyju, kulturu i ahułam novy i śviatlejšy byt.

* * *

Biełaje, śniežnaje, rodnaje pole
Śnić kałasiana-pryhožyja sny.
Serca, ty chočaš znoŭ muki i boli,
Serca, – ty prosiš nanova viasny!

Ja ŭžo daŭno nie prašuś i nia płaču,
Kryŭdy prymaju biaz kryku i śloz
I nad Krainaj—prastoram źviniačym
Pieśni składaju pra śnieh i maroz.

Piesień druhich nieprasicie siahodnia vinicie za ich pieśniara. [nia
Siańnia ziamla ŭ zimovym razhoni,
Siańniaka — piesień ściudzionych [para.

Znaju ja moc tvaju, pole cichoje,
Siłu žyvuju kareńnia lublu.
Serca, vučysia ŭ pola spakoju,
Serca,—hłybiej karani u ziamlu!

I.XII.37 h. Taboly· **M. Mašara**

universytetam u Pieciarburh, zapaznaŭsia tam z bahatymi krynicami historyi i pravadaŭstva biełaruska-litoŭskaha ŭ carskaj publičnaj biblijatecy i ŭ muzei hr. Rumianceva. Toje-ž samaje znajšoŭ i vykarystaŭ u 1818 h. u Maskvie. U 1823 h. byŭ naznačany zvyčajnym prafesaram biełaruska-litoŭskaha prava ŭ Vilenskim universytecie. Tut uziaŭsia takža horača da pracy. Płodam jaje było sabrańnie najdaŭniejšych pamiatnikaŭ biełaruska - litoŭskaha pravadaŭstva, u tym liku byŭ i pieršy, pisany pabiełaruski, litoŭski statut z 1529 h.

Z Vilni z pryčyn palityčnych byŭ pieraviedzieny ŭ Charkaŭski universytet, paśla ŭ Pieciarbuski, urešcie ŭ Kijeŭski. Usiudy natužna pracavaŭ nad słaŭnym biełaruska-litoŭskim pravam. U 1842 h. pamior u Grefenbergu (Silezia), kudy jeździŭ lačycca, dastaŭšy ad natužnaj pracy pamiašańnia.

Šmat napisaŭ pracaŭ, ale karonaj ich adnak jość sabrańnie bolš jak 2000 dakumantaŭ ad 1208 da 1569 h., dzie padaŭ źmiest ich i dałučyŭ svaje ŭvahi. Praca heta vialikaj vartaści vydana ŭ dvuch tomach in 4° ŭ Vilni 1860 i 1862 h. pad nazovam: „Skarbiec dyplomatów, posługujących do wyjaśnienia dziejów Litwy, Rusi litewskiej i ościennych im krajów“.[1])

cewicz, Platon Sosnowski i inni mniej znani. **Młodzież ta znała cokolwiek język starosłowiański, jak również i cokolwiek język białoruski, w którym to języku akta do Unii Lubelskiej pisane były wyłącznie** (čorny naš). J. Bieliński, III, bač. 155.

1) Ab I. Daniłoviču hl.: Bieliński III, 153 i nast.

što zrabiŭ dla historyi Polščy Lelevel, toje dla historyi Vialik. Kn. Lit. zrabiŭ praf. Ihnat Daniłovič. Adznačaŭsia jon tak-ža viedaj i luboŭju rodnaj historyi. Asabliva prajmaŭsia i lubavaŭsia čytańniem i tłumačeńniem starych zabytkaŭ prava i litoŭska-biełaruska-ukrainskich chronikaŭ, katorych staradaŭnaja mova ŭ vusnach jahonych vyhavaryvałasia žyvoj narodnaj biełaruskaj movaj, suchi sposab pisańnia ažyŭlaŭsia i minuŭščyna ažyvała ŭva ŭsiej svajej staradaŭnaj krasie.[1])

3. *Ihnat Onacevič.* Syn unijackaha śviaščeńnika, radziŭsia 1781 h. u Małoj Bierastavicy ŭ Horadzienščynie. Vučyŭsia ŭ Karaleŭcy. Tam byŭ i prafesaram. Paśla prybyŭ u Vilniu i miž inšym vykładaŭ historyju Vialikaha Kniaźstva Litoŭskaha. U 1828 h. rasiejski ŭrad za „antydziaržaŭnaść“ aryštavaŭ jaho i vyviez u Horadniu. Da 1836 h. byŭ pad sudom. Paśla vyjechaŭ u Pieciarburh, dzie staranna pracavaŭ nad historyjaj Vial. Kn. Litoŭskaha. Praca jaho pad naz.: „Historja Litvy“ astałasia ŭ rukapisie niedrukavanaj.[2])

1) „Szczególnie się lubował w czytaniu i objaśnianiu starych zabytków prawa i litewsko-ruskich kronik, których dawny język w jego ustach przyjmował dźwięki gwary ludowej, suchi sposób pisania stawał się pełen jaskrawych i żywych barw i dawna przeszłość ożywała w całej swej starożytnej piękności“. Ludwik Tur — Uniwersytet Wileński. Lwów 1903, bač. 29.

2) Tur, tam-ža bač. 82.

— U Litoŭcaŭ —

Spynili Lit. T-va św. Kazimira. Prad samym novym hodam administracyjnyja ŭłady spynili Lit. T-va św. Kazimira. „Kur. Vil." (1.I.38) piša, što stałasia heta za dziejnaść hetaha T-va supiarečnuju z pravam i zahražajučuju biaśpiečnaści i publičnamu paradku.

Viernuć zabranyja rečy. U listapadzie 1936 h. padčas revizii ŭ mnohich litoŭcaŭ byli zabrany roźnyja rečy, jak hrošy, knižki, hazety i inš. Voś-ža Sud pastanaviŭ henyja rečy źviarnuć ich ułaśnikam. Mnohija svaje rečy ŭžo atrymali.

Studencki ściah u muzej. Litoŭskija studenty, u źviazku z zabaronaj administracyjnych uładaŭ nasić uniform (adnastroj), svoj studencki ściah addali ŭ muzej.

Apelacyja da Ministra. Jak viedama, Vilenski Vajavoda zakryŭ Lit. Dabračynnaje T-va. Ad hetaj pastanovy Vajavody Litoŭcy padali apelacyju da Ministra Unutr. Spraŭ.

Kanfiskaty. Skanfiskavany № 6 žurnału „Liet. Baras" i № 58 i 60 časapisu „Viln. Žodis."

Niama dazvołu na hazetu. Paśla zakryćcia „Viln. Rytojus" Litoŭcy dumali vydavać: „Diena," paśla „Balsas," „Žeme" i ŭreście „Puslapius." Ułady adnak nia dali dazvołu.

Sud nad ks. F. Niavieraj. U pałovie min. miesiaca Vilenski Akružny Sud u Śviancianach razhladaŭ spravu ks. F. Niaviery. Abvinavačany jon u tym, što ŭ metryki zamiest: Rybak i Bindar napisaŭ: Ribokas i Bindaras. Sud daŭ jamu varunkova 2 mies. aryštu. Pakarany złažyŭ apelacyju.

Uračystaść u Lit. Klinicy. Na pieršy dzień Kalad u Lit. Klinicy adbyłasia św. Imša, paśla paśviačeńnie statui Zbaŭcy i ŭreście pryniaćcie haściej. Św. Imšy słuchali tak-ža i chvoryja. Na hetaj uračystaści byli pradstaŭniki hramadzianstva ŭsich nacyjanalnaściaŭ Vilni: Biełarusy, Palaki, Rasiejcy, Žydy. Byli niekatoryja prafesary U.S.B., advakaty, lekary, žurnalisty, ksiandzy. Nastroj byŭ duža pavažny i sardečny. Dušoj hetaj sympatyčnaj uračystaści i pryniaćcia byŭ haspadar kliniki šyroka viedamy doktar V. Legiejka.

Jašče adna achviara kamunistyčnaj dyktatury: śmierć P. Miatły.

Apošnim časam dalacieła da Vilni sumnaja viestka ab tym, što niadaŭna pamior na Sałoŭkach, kudy byŭ vysłany balšavikami, byŭšy biełaruski pasoł hramadaviec Piotr Miatła. Byŭ jon słabaha zdaroŭja i savieckaj katarhi nia vydziaržaŭ. Za što-ž jaho sasłali na Sałoŭki? Za toje, što byŭ česnym idejnym Biełarusam. Biełarusy ŭ Polskaj Respublicy znajuć jaho z najlepšaha boku i viestka heta praniała ich da žyvoha. Kali-ž—pytajem—skončycca chłuśnia kamunistaŭ ab svabodzie i demokratyźmie ŭ SSSR?

Palityčny praces H. Dembinskaha i inš.

U Vilenskim Akružnym Sudzie nadoviačy zakončyŭsia vialiki sudovy palityčny praces, jaki adbyvaŭsia ad 15 da 22 śniežnia 1937 h. Sudzili maładuju polskuju intelihiencyju: Henryka Dembinskaha— dr. praŭ, Ściapana Jendrychoŭskaha — mgr. prava, M. Žeromskuju, Ul. Barysoviča, J. Schusa i maładoha paeta Juraha Putramenta. Najstarejšy z abvinavačanych maje 30 hadoŭ. Abvinavačanyja: Dembinski, Jendrychoŭski i Žeromskaja adkazvali prad sudom z astrohu, dzie byli pasadžanyja ŭ červieni 1937 h., a rešta abvinavačanych prychodzili ŭ sud z voli.

Prakuratura Vil. Akr. Sudu abvinavačvała padsudnych u tym, što jany ŭ časie ad 1935 da pałaviny 1937 h. ŭ Vilni i inšych miascovaściach Polščy, z metaj nasilnaj źmieny ładu polskaj dziaržavy i adarvańnia ad jaje ŭschodnich vajavodztvaŭ, parazumielisia miž saboju i z inšymi asobami i stvaryli adnality front z polska-kamunistyčnaj partyjaj. Hetaje abvinavačańnie zakvalifikavanaje 97 art. u źviazku z 93 art. k.k.

Akt abvinavačańnia napisany na 115 bač. mašynovaha piśma. Hałoŭnyja tezy henaha aktu takija: Kamintern daŭ nakaz svaim prychilnikam i sympatykam „prałazić" u lehalnyja arhanizacyi palityčnyja, prafesyjanalnyja, hramadzkija, aśvietnyja i h. d. dziela arhanizavańnia tam supolnaha frontu, na jaki Kamintern moh-by mieć upłyŭ. Hetuju rabotu vykonvali abvinavačanyja praz litaraturu i publicystyku.

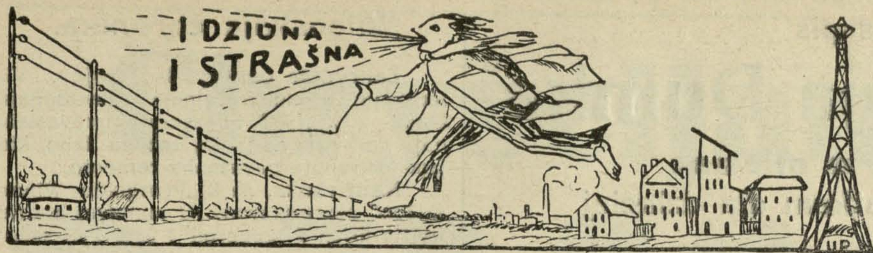
Na dokaz hetkaha ćvierdžańnia Prakuratura pradstaviła numary hazetaŭ „Poprostu" i „Karta", jakija abvinavačanyja redahavali i lehalna vydavali ŭ Vilni. Na paćvierdžańnie aktu abvinavačańnia Prakuratura padała 45 śviedkaŭ; byli tak-ža śviedki z boku abarony. Abvinavačanych baranili piać advakataŭ. Abvinavačanyja da viny nia pryznalisia i vyjaśniali, što Kaminternu nie padlahali, z kamunistymi nie supracoŭničali i sami nia byli i nia jość kamunistyja, a dziejeli samastojna, zhodna z svaimi pahladami i sumleńniem.

Ściapan Jendrychoŭski ŭ svaich vyjaśnieńniach miž inšym skazaŭ tak: „Nikoli nie stajaŭ na stanoviščy separatyzmu ŭ prablemie nacyjanalnych mienšaściaŭ, ale ŭvažaju, što palityka denacyjanalizacyi viadzie da separatyzmu", pryhetym vykazvaŭsia za terytoryjalnuju aŭtanomiju dla Ukrainy i dla Biełarusi.

U kancy pracesu, u apošnim słovie Henryk Dembinski skazaŭ ab biełaruskaj spravie mienš-bolš tak: „Nia imknusia da adarvańnia ad Polščy nijakich ziamiel, ale staju na hruncie samastanaŭleńnia narodaŭ i ŭvažaju kanieśnaściaj raźviazańnie biełaruskaj prablemy; ja ad małalectva prabyvaŭ z Biełarusami, a paśla pryrek zmahacca i za dabro ichniaj spravy. Ja imknusia da taho, kab biełaruski narod zaŭsiady žyŭ u najlepšaj zhodzie i suładna z bratnim narodam polskim."

23.XII. byŭ abvieščany prysud, jakim śćvierdžana, što ŭsim padsudnym vina abaznačanaja aktam abvinavačańnia *niedakazana*. Adnačasna Sud śćviardžajučy, što Henryk Dembinski i Ściapan Jendrychoŭski ad 1935 da pałaviny 1937 h. redahavańniem i vydavańniem „Poprostu" i „Karty," a tak-ža publičnymi vystupleńniami ŭzbudžali ŭ hramadzianstvie, sposabam karalnaj prapahandy, revalucyjnyja nastroi, robiačy padhatoŭku da nasilnaj źmieny ładu Polskaje Dziaržavy, — pryznaŭ im prastupstva pracìŭ 96 art. u źviazku z art. 93 k.k. i Dembinskaha z Jendrychoŭskim zasudziŭ pa 4 hady vastrohu i pazbaviŭ na 5 hadoŭ pravoŭ, zaličajučy śledčy aryšt ad 5 červienia 1937 h. Usie inšyja padsudnyja apraŭdanyja.

Abarona zasudžanych padała apelacyju. I. M.

A ŭ Kitai ŭ Žoŭtaj rečce
Vada mutnaja niasiecca.
A na frontach biaz pryčyny
Ludzi režucca niavinny.
Sam Japoniec praŭdu znaje —
Svaju kryŭdu spahaniaje. —

Tak, kazali, voŭk kališci
Nie žadaŭ čužoj karyści:
Raz pryšłoś z aŭcoj pabicca—
Nu... bo musiŭ baranicca.

Cyhan vylez z čužoj skryni... —
Vyjšaŭ z Lihi Mussolini.
Cyhan kaža: „Tołku mała —
U skryni dreń! — chudoje sała..."
Mussolini kaža: „Dosić,
Liha zhody ŭ mianie prosić;
A ja znaju dobra duža —
Niama zhody biez aružža!"
Cyhan kaža: „Drenna sała! —
Kab jano nie dačakała —
Bolš siudy da samaj śmierci
Nia pryciahnuć mianie čerci!"
Duče kaža: „Liha znała,
Što mnie Afryki ŭsiej mała:
Liha mnie, zamiest haścinca,
Zbuntavała Abissinca—

K' čortu Lihu! niachaj znaje,
Kaho straciła, durnaja...

Stalin svoj parlamant złataŭ:
Sam pastaviŭ kandydataŭ,
Sam ich vybraŭ, sam naznačyŭ
I na toje pilna bačyŭ,
Kab i vola ŭsienarodna
Była volna i svabodna.
Ŭsio načalstva było rada,
Bo narod—padručna stada —
Sam siabie sa skuraj vydaŭ:
Nia čytaŭšy, karty kidaŭ —
Vybraŭ vybranych pasłušna
I pajšoŭ damoŭ biazdušna.
Jedzie Stalin biezpardonna
Na narodnaj voli konna:
Vierch „ačyściŭ",sam svabodny,
A za im narod hałodny...

U Rumunii, jak treski,
Pajšli ŭ śmietnik „Tituleski;"
Ciapier vyraz novy guz —
Adzin Goga, druhi Kuz.
Goga lejcy chvaciŭ žvava,
Kuza voz skruciŭ naprava —
Nie pamazaŭšy kałos,
Latuć, pokul treśnie voz.

Lavon Vietrahon

Husak

(Baśnia).

U dvare husak byŭ—prosta dziva!
Takaja ptuška hamanliva:
Z pavietra ŭlot chvataŭ navinki.
Złaviŭšy viestku, ni chvilinki
Nia moh, choć płač, strymać ŭ [sakrecie,
Kab nie raźnieści pa ŭsim śviecie.
Mužčyna—jon, adnak byvała,
Kali ŭžo husak brakavała,
Zanosiŭ kačkam novy vieści;
Prytym lubiŭ u ich padjeści...
Paśla,združyŭšyś z śvinskim stadam
Z vialikim vystupiŭ dakładam:
Usim i kožnamu tłumačyŭ,
Što dumaŭ, znaŭ, ci čuŭ, ci bačyŭ,
A śvińni słuchali, hladzieli —
Ŭ kancy ŭsim hurtam druha źjeli.

Dziejač, z pamiž ludziej,
Nia łaź da kačak, da kurej,
Kab nie narvacca na śviniej!

Wincuk Adważny.

Chto vysłaŭ nam hrošy, a „Chryścijanskaj Dumki" nie atrymlivaje, ci atrymlivaje nieakuratna, toj zamiest tracicca na listy ŭ redakcyju, niachaj złoža na svajej poščie tak zvanuju „reklamacyju", jakaja ničoha nie kaštuje i vyhladaje hetak:

Na adnym baku kavałačka papiery pišycca ŭviersie „Reklamacja gazetowa" i nižej adras našaj redakcyi, a na druhim baku tolki hetak:

Nie atrymaŭ № . . . (tut padać katory numar) „Chr. Dumki" i dać svoj adras. Bolš ničoha pisać niamožna.

Zamiest pabiełarusku--papolsku

Łunna (Haradzienščyna). U nas pa škołach pravasłaŭnych našych dziaciej relihii vučać papolsku. Baćki i dzieci, viedama, žadali-b, kab navučańnie heta adbyvałasia pabiełarusku, ale ich nia słuchajuć. Dzieci nieachvotna vučacca, nia słuchajuć baciuški i—što najhoršaje—astyvajuć da relihii. Zdajecca, što vina ŭ hetym i našych baciušak, jakija nia dbajuć ab naš rodny biełaruski jazyk.

Pravasłaŭny Biełarus.

Zakaranilisia baptysty.

Łyski kala Biełastoku. Z daŭna ŭ nas zavialisia baptysty i tak haniebna, što ich i vykaranić ciažka! Amalšto kožnuju niadzielu jany z Biełastoku da nas prychodziać i nabaženstvy svaje praviać. Pravasłaŭnyja z našaj vioski ŭžo ŭ cerkvu ani ŭ Charošč, ani u Chvasty zusim nia chodziać. Miž inšym vina tut i pravasłaŭnych śviaščeńnikaŭ, jakija ŭ navučańni viery čurajucca rodnaj svaich viernych biełaruskaj movy.

T. S.

Spor ab cerkvu.

Jody, Brasłaŭskaha pav. U nas tut kruhom Biełarusy: i kataliki i pravasłaŭnyja. Hetych apošnich badaj bolš, jak pieršych. Žyvuć jany miž saboj zvyčajna ŭ poŭnaj zhodzie, pokul chto nie nastroić adnych na druhich. Apošnim časam u nas pajšoŭ vialiki spor miž katalikami i pravasłaŭnymi. Pajšło za cerkvu, jakuju ad nas kataliki chočuć adniać. Čym heta ŭsio skončycca,—niaviedama. My śviedamyja Biełarusy, jak kataliki, tak i pravasłaŭnyja, nia hledziačy na hety balučy dla nas spor, starajemsia i dalej žyć u zhodzie i pabracku.

I. M.

Z PALITYKI

Vybary ŭ SSSR. Zaletaś i letaś, kali ŭłady SSSR apaviaščali ab źmienie ŭ Savietach kanstytucyi, mnohija ludzi dobraj voli i ŭsia eŭrapejskaja demokracyja chacieli hetamu vieryć i spadziavalisia, što balšaviki paznali svoj hłum pracujučych masaŭ i sapraŭdy šukajuć daroh da vychadu z cianiotaŭ na šyrejšy i śviatlejšy prastor. Adnak akazałasia, što i heta była čarhovaja publičnaja iłža balšavikoŭ prad usim śvietam. Kanstytucyju źmianili, ale dyktatury Stalina nia tolki nie skasavali, ale i ničym nie ahraničyli. Vybary ŭ h. zv. parlamant Savietaŭ praviali, ale-ž heta nia byli vybary, bo na pasłoŭ naznačali biaz vybarščykaŭ. Dziela hetaha skład savieckaha parlamantu vyhladaje hetak: na 1143 pasłoŭ Najvyšejšaj Rady „vybrana" 855 kamunistych i 288 biezpartyjnych. Vybarščykaŭ kamunistych było kala 2 miljonaŭ, a vybarščykaŭ biezpartyjnych — 90 miljonaŭ.

Z hetaha vyhladaje, što na adnaho pasła kamunista davoli było 2000 hałasoŭ, a na adnaho pasła biezpartyjnaha treba było 300.000 hałasoŭ.

Hetak vyhladaje balšavickaja demakracyja.

Palityčnyja viečy i źjezdy ŭ Polščy. Možna skazać, što palityčny miasajed u Polščy pačaŭsia prad Kaladami. U palityčnyja hulni pajšli i „staryja" i „maładyja", biednyja i bahatyja. Zakratałasia OZN, vystupiła na palityčnuju vidoŭniu Stron. Ludove, sklikajučy svoj kanhres, adbyvalisia narady PPS, demanstravali i endeki. Adbylisia źjezdy moładzi, vydali svaje pastanovy, jakija vyjaŭlajuć nastroi maładoha pakaleńnia i heta ŭsio hłuchim recham adbiłasia miž pasolskich kresłaŭ u Sojmie i Senacie. Pačalisia i tam kratańni dziela arhanizavańnia pasolskich klubaŭ. Zahavaryli ŭsie ab źmienie vybarnaj ardynacyi. A narod čakaje vybaraŭ...

Sudovy praces za sialanski strajk. Letašni sialanski strajk u Polščy, jaki adbyŭsia letam i končyŭsia kryvava z 42 zabitymi i niekalkimi ranienymi, ciapier razhladajuć Sudy. Nadoviačy ŭ Piaremyšli končyŭsia hetki vialiki sudovy praces prysudam 10 asob sialan, jakija dastali ad 7 miesiacaŭ da 3 z pałavinaj hadoŭ turmy. Hetkija pracesy adbyvajucca i ŭ inšych miascoch.

Baski ŭratavali svoj skarb. Abkryvaŭlenyja chatnim hišpanskim razbojem Baski zdaleli ŭratavać svoj skarb, jaki składajecca z zołata ŭ štabach, darahich kamianioŭ i cennych abrazoŭ, ahulnaj vartaści 10 miljardaŭ frankaŭ, vyviazšy jaho ŭ Paryž — stalicu Francyi. Paŭstancki ŭrad hien. Franko zažadaŭ ad Francyi vydačy jamu hetaha skarbu. Sprava apynułasia ŭ sudzie. Sud žadańni paŭstanckaha ŭradu addaliŭ i prysudziŭ skarb hišpanskamu ŭradu, jaki z Baskami stajać za adno.

Vajskovaja słužba dla žančyn. Novy prajekt zakonu ab ahulnaj vajskovaj słužbie ŭ Polščy pradbačyć abaviazak vajskovaj słužby i dla žančyn. Hetamu abaviazku majuć padlahać žančyny ad 19 da 45 hadoŭ. Žančyn buduć vučyć sanitarnaj słužby, suprochazavaj i pažarnaj abarony, słužby varty i h. p. Hetkim vajskovym abaviazkam buduć padlahać tolki tyja žančyny, katoryja sami, dabravolna zajaviać, što chočać prajści hetkuju vajennuju padhatoŭku. Adnak vajskovyja ŭłady mohuć paklikać na vajskovaje vučeńnie žančyn, paśla skančeńnia imi siaredniaj škoły.

„Viečny narod". Niamiecki nacyjanalizm, u formie hitleryzmu, užo pierastupaje apošnija hranicy zdarovaha razsudku. Nadoviačy na partyjnym viečy nac.-soc. u Berlinie hałoŭny ideoloh hitleraŭskaha nac.-socyjalizmu A. Rozenberg u svajej prahramovaj pramovie zajaviŭ: „viečny niamiecki narod staić panad usimi kaściołami, cerkvami i relihijami". U kancy jon nie pasaromiŭsia skazać i hetak: „Nac.-socyjalistyčnaja partyja stałasia dla nas baćkaŭščynaj palityčnaj i duchovaj".

Jak bačym hitleraŭcy novaje pahanstva šyrać nie na žarty.

Pry hetym nieadrečy źviarnuć uvahu, što padobnaje pahanstva šyrać i polskija nacyjanalisty ŭ svaim časapisie „Zadruga", dzie katalictva staviać naraŭni z kamunizmam i masonstvam.

Wilenskaja chronika.

Zakryćcie carkvy šv. Trojcy. Vilenskaja administracyjnaja dziaržaŭnaja ŭłada 20.XII.1937 h. zakryła pravasłaŭnuju carkvu šv. Trojcy dziela taho, što jana patrabuje pavažnaha remontu.

Kanfiskata. № 9 „Przeglądu Wileńskiego" skanfiskavany. U minułym hodzie vyjšła ŭsich 9 numaroŭ i ŭsie byli skanfiskavany.

Biblijateka U. S. B. naličaje 380 tysiač skatalohavanych knih i časapisaŭ. Pracaŭnikoŭ u biblijatecy — 42 asoby.

„Alkaholizm". Pad hetkim nazovam vyjšła brašura dr. Jadvihi i St. Hrynkievičaŭ. Hałoŭny skład: Kniharnia „Pahonia", Vilnia, Zavalnaja 1.

Paštowaja skrynka.

Uł. B. Dziakujem, prośbu spaŭniajem, probnyja numary „Chr. D". vysyłajem.

Pr. Bieł. Dziakujem, karystajem, prosim bolš.

R. P. Prośbu spoŭnili.

J. Surv. Za pryvitańnie dziakujem. „Chr. D." pasyłajem.

A. S. Pasyłajem.

Synu Mužyka. Z viestak skarystajem; vierš da druku nie nadajecca. Toje, što napisali vieršam, apišycie zvyčajna.

a. L. H. Prośbu Vašu spoŭnili. Ci atrymlivajecie „Chr. D."?

J. S. Časapis naš Vam pasyłajem i čakajem na padpisku. Prysyłajcie adrasy Vašych znajomych na probu!

a. J. G. časapis pasyłajem, čakajem padpiski.

a. Z. S. Adras źmianili, čakajem naležnaści.

B. L. Pasyłajem na probu. Dumajem, što jak paznajecie dobra, dyk vypišycie i nastała.

M. L. Prośbu spoŭnili. Vysyłajem patrebnyja Vam numary „Chr. D.", a takža krychu knižak. Starajciesia i Vy nam dapamahčy!

P. B. Dziakujem, karystajem, pišycie bolš i čaściej.

T. S. Z viestki, jak bačycie, karystajem.

Na „Chr. D." prysłali: F. Hr. — 2 zał., **J. S.** — 3.50, **R. L.** — 0.60, **M. V.** — 1.00, **a. L. H.** — 5.00, **V. S.** — 1.40, **M. Š.** — 1.00, **K. R.** — 0.50, **M. J.** — 2.00, **W. B.** — 0.60, **K. Š.** — 1.00, **A. B.** — 1.20, **F. S.** — 2.40, **A. Ł.** — 5.00, **K. H.** — 2.40, **B. D.** — 4.00, **St. B.** — 1.00, **ks. J. S.** — 3.50, **M. R.** — 1.20, **M. K.** — 3.00.

(d. b.)

Žart

*

Žonka: — Hdzie-ž ty, pjaniuha, tak ukačaŭsia?

Muž: — Ci-ž ja vinavaty, što niechta vulicu tak papeckaŭ?..

Nastupny numar „Chryścijanskaj Dumki" vyjdzie 20 h. mies.

„Chr. Dumka" vychodzić: 10, 20 i 30 kožnaha miesiaca.
Padpiska na hod — 3 zł., na paŭhodu — 1 zł. 50 hr., na try miesiacy — 75 hr. Cana asobnaha numaru — 10 hrašoŭ.
Adrys Redakcyi i Administracyi: Vilnia (Wilno), Zavalnaja vul. № 1—2.

Adkazny redaktar V. JERMAŁKOVIČ — Vydaviec KS. AD. STANKIEVIČ

Biełaruskaja Drukarnia im. Fr. Skaryny, Vilnia, Zavalnaja vul. № 1.